

מילואים

הלכות תפלה סימן קכה

המשך מעמוד קודם

"ונקדשתי בתוך בני ישראל" (14).

12 ועד מתי יעמוד כשרגליו צמודות זו לזו, הא"ר (סי' צה ס"ק ו) והערך השלחן (שם ס"ה) והכף החיים (שם ס"ק טו) כתבו שיעמוד כך עד סיום ברכת 'הא-ל הקדוש'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו אות ו) ביאר שה'קדושה' מסתיימת בסוף הברכה, וכן נהג הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח דבר הלכה אות ס), אלא שהוסף שמ"מ בראש השנה ויום כיפור שמאריכים הרבה בברכה השלישית, מספיק לעמוד עד סיום ה'קדושה'; כיון שמסתיימת הפוסקים משמע שגם כל השנה מספיק לעמוד עד סיום ה'קדושה'. מאידך, הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שסב ושאלת רב עמ' קצו) כתב שגם בכל השנה אין צריך לכוון רגליו אלא עד סוף ה'קדושה'. והוסיף (דעת נוטה שם הע' 281) שאף שאין צריך לכוון רגליו, מ"מ צריך לעמוד עד סוף הברכה. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' צה ס"ק ח).

13 ובטעם הדבר ביאר במשנ"ב שם (ס"ק ח), שכיון שאומרים בו 'כשם שמקדישים אותו בשמי מרום', הרי אנו כמלאכים שמקדישים שם ה' בשמים ועומדים כשרגליהם מכוונות זו לזו.

14 ובספרו תורת הבית (מאמר עת לעשות) כתב החפץ חיים, שלדעת הוזהר מקיימים בזה מצות עשה של 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', וכן בקונטרס מרגניתא טבא (לגר"י יהונתן וואלינער, הנדפס בסוף ספרו אהבת חסד אות כג) כתב שיוהר מאוד בעניית 'קדושה' שהיא מצות עשה דאורייתא, וכן מבואר בבאר היטב (סי' ג). ובסידור בית יעקב (ליעב"ץ, דיני קדושה) כתב שיכוון לקדש את השם ויחשוב הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של 'ונקדשתי וגו'. והוסיף השדי חמד (מערכת המים כלל עו ס"ק ו ד"ה ומה שהקשה), שאף לדעת הסוברים שחיוב תפילה 'קדיש' ו'קדושה' הוא מדרבנן, היינו שכשאינו מקיימם אינו נקרא עובר על דברי תורה אלא על דברי חכמים, אך כשמקיימם ודאי שמקיים בזה מצות עשה של 'ונקדשתי'.

ואם הציבור כבר סיימו והשי"ץ עדיין לא סיים, כתב הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' רכה) שיכול לומר עמו.

10 וכשאומרים 'שמע ישראל' בקדושה' של מוסף של שבת ויום טוב, כתב הקצות השלחן (סי' פג בדה"ש ס"ק כב) שיאמר השי"ץ עם הציבור, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים עם הציבור, ומטעם זה הורה הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פ"ג הע' קיט) שאם נמצא בבית כנסת כשהציבור עונה 'קדושה', צריך לומר עמהם גם 'שמע ישראל' שב'קדושה', וכן משמע בערוך השלחן (סי' סו ס"ו). מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שמי שאינו מתפלל עמהם, אין נוהגים שיאמר עמהם 'שמע ישראל' שב'קדושה'. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' סה ס"ק ט).

11 ולענין 'ברכו', כשהשי"ץ חוזר ועונה 'ברוך ה' המבורך וגו', כתב לעיל (סי' נו ס"ק ג) בשם המג"א (שם ס"ק ב) שאם אין שם עשרה אנשים מלבד השי"ץ, אם לא יענה השי"ץ עמהם לא יצא ידי חובה, ועל זה הקשה המשגיב שגם כשיש עשרה מלבד השי"ץ, הרי כיון שאינו עונה עמהם לא יצא ידי חובה. והוסיף, שהציבור בכל אופן יצאו ידי חובה, גם כשהם מניין מצומצם והשי"ץ אינו עונה עמהם, כיון שלא שונה דינם מאם האחד ישן או מתפלל, שכתב השו"ע לעיל (סי' נה ס"ו) שהוא מצטרף למנין.

וכדעה זו שצריך השי"ץ לומר 'קדושה' עם הציבור, דייק הגר"יז מבריסק (פנינים ואגרות זאב [צ"ציק] עמ' לו) מלשון הרמב"ם (בסדר התפילה) שכתב על 'קדושה', וכל הדברים שעונים הציבור "הוא קורא עמהן", ולכאורה כן משמע במשנ"ב לעיל (סי' נו ס"ק ג) לענין 'ברכו'. מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ד) כתב שיתחיל השי"ץ רק אחרי הציבור, כדי שיוכל להוציא ידי חובה את אלה שמתפללים עדיין תפילת לחש.

[משנ"ב ס"ק ד]

לכונן רגליו (12). כמו ש'קתוב בסימן צה (13) וכו', ויכונן לקים הפסוק

הלכות תפלה סימן קכו

המשך מעמוד קנא

סימן קכו

דין מוֹדִים דְּרַבָּנָן

[משנ"ב ס"ק ג]

ש'ישקה קדין שְׁאָר שְׁהִיזוּ.

11 והצד שלכיוונו יש להשתחוות, הורה הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה סי' כה אות פ, והליכות שלמה תפלה פ"ט סי"א וארוחת הלכה הע' 35) שהוא צד מורח לכיוון בית המקדש, וכדין כל ההשתחויות שבתפילה, וגם יש להקפיד לעמוד בעת אמירתו.

16 וקדיש תקבל, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעו) שיכול לומר אף קודם שחזור להתפלל שנית.

17 אבל אם טעה ביום טוב שחל בשבת, כתב בביה"ל לקמן (סי' רסח סי"ג ד"ה יצא) שאינו יכול לצאת בברכת 'מעין שבע', כיון שלא מזכיר בה את היום טוב.

ומטעם זה גם מי ששכח להזכיר את היום טוב בשבת חול המועד, כתב האי"א (בוטשאטש, שם סי"ג) שאינו יכול לצאת בברכת 'מעין שבע'.

הַלְבוּת תַּפְּלָה סִימָן קָבוּ קָבוּ

אם הִיָּה הַטְּעוֹת בְּאִמְצָעוֹת. *וְאִם הִיָּה בְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת (יא) מִתְחִיל בְּרֹאשׁ, וְאִם בְּשֵׁלַשׁ אַחֲרוֹנוֹת מִתְחִיל 'רְצָה': ג' כָּל מְקוֹם שֶׁהִתְחַד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ-צְבוּר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אִם טְעָה כְּמוֹתוֹ, כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם, *חוּץ מִשְׁחֵרִית שֶׁל רֹאש־חֲדָשׁ, (יב) וְשֵׁאִם שֶׁכַּח שְׁלִיחַ-צְבוּר (יג) וְלֹא הַזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבֹא' עַד שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֵין מִחוֹזְרֵין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טְרַח (ד) [ד] הַצְּבוּר, שֶׁהִרִי תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין לְפָנָיו שֶׁהוּא מְזַכֵּר בֶּה רֹאש־חֲדָשׁ. אָבֵל הָאִם נִזְכָּר קִדְּם שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ חוֹזֵר ל'רְצָה' וְאֵין בְּזָה טְרַח צְבוּר: הֵגַה יֵשׁ אוֹמְרִים (יד) דָּאִם טְעָה בְּשְׁחֵרִית שֶׁל שַׁבַּת יוֹם-טוֹב (טו) דִּינוֹ כְּמוֹ בְּרֹאש־חֲדָשׁ, *וְהִכִּי נִהוּג (טו וסמ"ק): ד' וְאִם טְעָה שְׁלִיחַ-צְבוּר כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל בְּלַחֲשׁ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֵׁנִית, מִפְּנֵי טְרַח הַצְּבוּר, אֲלֵא (טו) סוּמְךָ עַל הַתְּפִלָּה שִׁיתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם. וְהוּא שְׁלֵא טְעָה (יז) בְּשֵׁלַשׁ (יח) רֵאוּנוֹת, שֵׁאִם טְעָה בְּהֵם לְעוֹלָם חוֹזֵר כְּמוֹ שֶׁהִתְחַד חוֹזֵר:

קָבוּ דִין מוֹדִים דְּרַבְּנָן, וְבוּ ב' סְעִיפִים:

א *כְּשִׁיגִיעַ שְׁלִיחַ-צְבוּר ל'מוֹדִים' שׁוֹחֵן עִמּוֹ (ב) הַצְּבוּר, (א) וְלֹא יִשְׁחוּ (ב) יוֹתֵר

ג שם דף ד פ"ג
ורמב"ם פסק
מהלכות תפלה וטור
ה רש"י בתשובה
ורבנו שם טור
כ שם הרמב"ם פסק
י מהלכות תפלה

א טור בשם
הירושלמי פרק קמא
דברכות ותיבאי
היר"ף ונראש
בפרק ה דברכות

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[7] הַצְּבוּר. עֲבֵה"ט, וְעֵין לְעִיל בְּשֵׁית [סימן קח] ס"ק י"ב מ"ש בְּשֵׁם הַפְּרִיחַ וְשִׁינִי בְּרַבָּה: [יח] רֵאוּנוֹת. עֲבֵה"ט, וְאִם כֵּן שֶׁמִּתְפַּלֵּל כּוֹ הוּא מְדַבֵּר הַאֲלִילוֹת וְזוֹט, וְשֵׁם כְּתָב בְּשִׁי"ן כֵּן שֶׁהֵנָּה מִתְפַּלֵּל י"ח בְּקוֹל רֶם כּוֹ וּפְסֵק א"א נִרְבֵּי גֵרִי שֶׁלֹּא לומר לוֹ כּוֹ, וְעֵין בְּשִׁי"צ שֶׁכְּתָב שֶׁהֵמָּא סִימָן שִׂיא וְשִׁמְג הַשִּׁיג עַל הַשִּׁיךְ דְּסִבְרֵא לֵה דְּהֵגֵי מְרִי טַמְאָה דְּרַבְּנָן, וּבְדַבְרֵי-שְׂמוּאֵל סִימָן רַמַּח מְלֻבֵּב וְגַם הַשִּׁיךְ מוֹדֵה בְּזָה וְלֹא אֵינִי אֲלֵא בְּסוּף טַמְאָה לְצֵאת, וְכִי"ב בְּשִׁבְטֵי-הַיְהוּדָה לְמַהֲרֵי יַעֲזֵב ע"ש, וְעֵין לְקַטְנִי לְעֵנִן נְשִׂאוֹת פְּסִים מִישׁ בְּשֵׁם לְקַטְנֵהֶמָּה וְשִׁינֵי כְּנַה"ג בִּידֵי כְּמוֹשׁ הַרֵאשׁ בְּבִרְכוֹת בְּשֵׁם הַירוּשְׁלָמִי אֵין מְדַקְדָּקִים כֶּמֶת בְּכַהֲמִיד כּוֹ וְדַעַתוֹ דְּבַחְבֵּי דִין בְּחַמִּידֵי יֵשׁ לוֹ לְעֵנִן זֶה, עֵין וְשֵׁם וְכִשְׁעֵי שֵׁם בְּאַרְבָּ:

בְּאוֹר הַלְבָּה

הַיָּה: * וְאִם הִיָּה בְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת וְכו', עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּרָה כְּמָה שֶׁכְּתַבְנוּ: אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּחֲוֶה בְּהֵם בְּאִמְצָע בְּרַבָּה, וְלֹא-פּוֹקִי מִכַּעַל פְּתוּחֵי-תְּשׁוּבָה עַל אֲרַחֲתֵימִים שֶׁהִבִּיא בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת בִּית־הַיְהוּדָה לְעֵנֵן שִׁי"ץ שֶׁנִּשְׁתַּחֲוֶה בִּיתֵהָ גְבוּרִי, דְרִי שִׁחְזוֹר הַשְּׁנִי לְמִקּוֹם שֶׁפִּסַּק הַרֵאשׁוֹן וְלֹא לְרֹאשׁ, כִּי מַחְדוּשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֵינֶר וְגַם מִהַנְּשִׁמַּת-אֲדָם מִנְּכַח לְהִרְיָא שְׂאִינִם טוֹבִימִים כּוֹ, וְגַם בְּכַרְפִּי-יוֹסֵף רַמְזוֹ עַל הַיְהִיא תְּשׁוּבָה שִׁישׁ לְגַמְגָּם עֲלֵיהָ וְלֹא הַעֲמִיקָה כְּפִסְרוֹ, עֵין שֵׁם. וְדַע עוֹד, דְּמוּכָה מְדַבְרֵי הַגָּאוֹן ר' עֲקִיבָא אֵינֶר וְהַנְּשִׁמַּת-אֲדָם דְּרַבְרִימִים אֵינִי דְּרַבָּה אֵם זֶה הַעוֹמֵד תַּחְמוּי לֹא כֵּן מִתְחִלָּה לְתַפְּלַת הַשִּׁי"ץ, אָבֵל אֵם כֵּן לְתַפְּלַת הַשִּׁי"ץ וְלֹא שׁוֹחֵ בְּיַתִּים, אֵין צְרִיךְ לְחֹזֵר כְּטַעַם כְּפִיט שֶׁל סַדְרָא זֶה אֵם לְמִקּוֹם שֶׁפִּסַּק הַרֵאשׁוֹן, וְכֵן הִדִּין בְּשֵׁלַשׁ אַחֲרוֹנוֹת אֵם טְעָה אוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה בְּרַבָּה שְׁלִישִׁית, אֵין צְרִיךְ לְחֹזֵר כִּי אֵם לְאוֹתָהּ בְּרַבָּה אֵם הַעוֹמֵד תַּחְמוּי כֵּן לְתַפְּלַת הַשִּׁי"ץ, וְאִפְּלוֹ אֵם לֹא כֵּן מִתְחִלַּת 'רְצָה', מִצְדֵּד שֵׁם דְרִי. אָךְ זֶה לֹא מְצִיאֵי בְּרוּר מְדַבְרֵיהֶם, אֵם טְעָה בְּאִמְצָע בְּרַבָּה אַחַת מִהַשְּׁלֵשׁ אוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה, וְזֶה הַעוֹמֵד תַּחְמוּי כֵּן לְתַפְּלַת הַשִּׁי"ץ מִתְחִלַּת, אֵם צְרִיךְ לְחֹזֵר לְתַחֲלַת בְּרַבָּה זֶה אוֹ דִי לְמִקּוֹם שֶׁפִּסַּק בְּלַבְדוֹ, כִּיֵּן דְּהַשְּׁלֵשׁ בְּרַכוֹת חֲשׁוֹבוֹת כְּתַדָּא, וְאִפְּלוֹ הִכִּי מְקַלְטֵין מִשׁוֹם דְּחַתְּכָן מִתְחִלָּה, אֵם-כֵּן תְּדָא הִיא אֲפֵלוֹ, וְאִם-כֵּן הוּא הִדִּין דְּסָגִי תַחְמוּי דָּע אֲפֵלוֹ אֵם יַחְתִּיל בְּאִמְצָע בְּרַבָּה⁹; וְאֵלוֹי יֵשׁ לְחַתְּלָה, וּמְדַבְרֵי בִית־יוֹסֵף, דְּבַבְרֵי הַמְּתַחֲלֵל דָּע כְּפִסְטוֹ י' וְכוּ' וּמִשֵׁם נִלְמַד וְכוּ', מִשְׁמַע דְּאִפְּלוֹ כְּכִי הָאֵי וְגַוְנָא צְרִיךְ לְחֹזֵר לְתַחֲלַת בְּרַבָּה, וְלֹא הַשִּׁיגוֹ עֲלֵיו הַנְּשִׁמַּת-אֲדָם וְהַגָּאוֹן ר' עֲקִיבָא, עֵין בְּדַבְרֵיהֶם, מִשְׁמַע לְכַאוּרָה דְּאִפְּלוֹ לְדַבְרֵיהֶם נִמְי הִכִּי הוּא, וְצְרִיךְ עֵינֵי, וְשִׁלְיחַ-צְבוּר שֶׁהוּא כְּתוֹן, וְנוֹדַע שֶׁמַּת אַחַר בְּתִים הַסְּמוּכִים בְּאִמְצָע הַתְּפִלָּה, עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּרָה; וְיַדְרֵעֵבֵר אֵם הַגִּירוֹ לּוֹ, אֲפֵלוֹ הוּא רַק טַמְאָה דְּרַבְּנָן, פִּסַּק כְּפּוּרֵי-מְגִידִים דְּצְרִיךְ לְפִסַּק בְּאִמְצָע, וּמְדַבְרֵי הַשְּׁעָרֵי-תְּשׁוּבָה שֶׁמְטִיעַ דָּאִין צְרִיךְ לְפִסַּק בְּזוּה¹⁰ שֶׁהוּא מְדַבְּרֵן בְּאִמְצָע הַתְּפִלָּה, עֵין שֵׁם: * חוּץ מִשְׁחֵרִית שֶׁל רֹאש־חֲדָשׁ, וְהוּא הִדִּין חֲלִי-הַמוֹעֵד [פמ"ג]: * וְהִכִּי נִהוּג. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְּרוּרָה בְּשֵׁם הַפְּרִימִידִים דְּרִין זֶה אֵינִי כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וְהֵנָּה בְּאִמְצָע דִּין זֶה אֵינוֹ מְצִינֵי כָּל שְׁלֵא נִחְרִיחוּהוּ הַשׁוֹמְעִים עַד שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וְאִפְּלוֹ אֵם נִאֲמַר דְּלֹא כְּפִרְרִי-מְגִידִים,

בְּאוֹר הַיִּטָּב

הַתְּפִלָּה שְׁנִירָה, ע"ט"ו: (7) הַצְּבוּר. כְּתָב מִיַּעַן ס"י כֹּה: אֵי לֹא דְמִסְתַּפְּיָא הֵוָּה אֲמִנָּא תְּחִדִי שְׁלֵא הִסְכִּיר ר"ח בְּשְׁחֵרִית וְהַתְּפַלֵּל מוֹסַף א"ע שׁוֹב לְהַתְּפַלֵּל שְׁחֵרִית, דְּלֹא גָרַע דִּיעִבֵּר לְחִידִי מִלְּמַחְלָה לְרַבִּים ע"כ, וְלֵינֵי וְהִכּוֹן לְמַעֲשֵׂה שְׁלֵא תִּפְלַל, דְּלֹא יֵהָא אֲלֵא סָפֵק, כְּנַה"ג ס"י חֲכּוּב: (8) רֵאוּנוֹת. כְּתָב לְכוּשׁ, דְּרַבָּא כְּשֶׁנֹּכַח קִדְּם שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ אָבֵל אַחַר שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר, וְכַלִּי"ח חוֹלֵק עֲלֵיהּ, וְנִמְי"א הִסְכִּים כְּלָבוּשׁ ע"ש, כְּתוֹן שֶׁמִּתְפַּלֵּל י"ח וְנִשְׁמַע שִׁישׁ מַת בְּפִית הַנוֹגַע בְּכַהֲכִי, אֵין לומר לוֹ עַד שִׁסִּים תְּפִלָּתוֹ מִפְּנֵי שֶׁטַמְאָה זֶה אֵינֶר אֲלֵא מְרַבְּנָן, עֵין מִישׁ בִּידֵי ס"י שַׁעַן ס"ק א' וּבְמִקּוֹמוֹת שְׁרַמְזֵיהּ שֵׁם: (8) הַצְּבוּר. כְּתָב כְּשֶׁכְּנַה"ג דָּאִף אֵם הַתְּפִלָּה הַצְּבוּר וְשִׁי"ץ כְּתוֹן וְגַמְרֵי תְּחִידִי תְּפִלָּתוֹ

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

כִּיֵּן שְׁעָרֵין לְפָנָי הַשְּׁנִי לומר כְּסוּף סְלִיחוֹת, "מִחַל לְעוֹנוֹתֵינוּ", אֵין לְהַקְפִּיד כְּמָה שֶׁקָּצַר בְּאִמְצָעוֹת⁷: (יא) מִתְחִיל בְּרֹאשׁ וְכו', דְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת וְשֵׁלַשׁ אַחֲרוֹנוֹת חֲשׁוֹבוֹת כְּתַדָּא בְּרַבָּה, וְאֵין לְחַתְּלָה כְּתַדָּא בְּרַבָּה לְשֵׁנִי אֲנָשִׁים, וּמִשׁוֹם הִכִּי אֵין חֲלּוּק בֵּין שְׁטַעָה וְדִלְג בְּרַבָּה אַחַת מִהַשְּׁלֵשׁ בְּרַכוֹת, אוֹ שְׁטַעָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה בְּהֵם בְּאִמְצָע בְּרַבָּה אוֹ בֵּין בְּרַבָּה לְבְּרַבָּה, כָּכָל גְּוִיָּה, בְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת חוֹזֵר לְרֹאשׁ וּבְאַחֲרוֹנוֹת חוֹזֵר ל"רְצָה", כֵּן כְּתָב בְּנִשְׁמַת-אֲדָם כָּלֵל כֹּה, וְכֵן כְּתָב הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אֵינֶר בְּחַדוּשֵׁי, שֶׁהוּרָה לְחַזֵּן שֶׁנִּחְלַשׁ בְּיוֹם-הַכְּפִסּוּרִים בְּתַפְּלַת שְׁחֵרִית כְּפִיט שֶׁל סַדְרָא קְדוּשָׁה, וְהַצְּרֵף אַחַר לִירֵד לְפָנָי הַתְּכַבָּה, שִׁחְזוֹר מִרֹאשׁ הַתְּפִלָּה וּבִלֵּא אֲמִירַת הַפִּיט. וְעֵין בְּבִאוּר הַלְבָּה. שְׁלִיחַ-צְבוּר שֶׁהוּא כְּתוֹן, וּבְאִמְצָע הַתְּפִלָּה נוֹדַע שֶׁמַּת אַחַד בְּתִים הַסְּמוּכִים, (יז) אֵם אֲפִשֵׁר לְסַתֵּם הַפְּתָחִים וְהַחֲלוּנוֹת שֶׁל בִּית־הַכְּנֶסֶת אוֹ שֶׁל בֵּית שֶׁמַּת שֵׁם, וְאַרְי-עֲלִפִי שִׁישׁ עוֹד טַמְאָה דְּרַבְּנָן, אֵין צְרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְהַשְּׁלִיחַ-צְבוּר עַד שִׁיגְמַר תְּפִלָּתוֹ וּמִיָּהוּ (טו) וְדָא, אֵם סִים תְּפִלָּתוֹ בְּלַחֲשׁ⁸ וְלֹא תִתְחִיל עֲדִין בְּקוֹל רֶם, יֹאמְרוּ לוֹ וְיִצְא, וְיַחְזוֹר אַחַר בְּקוֹל רֶם]. אָבֵל אֵם אֵי אֲפִשֵׁר לְחֹזֵר בְּזוּה, (טו) צְרִיךְ לְצֵאת וְאִפְּלוֹ בְּאִמְצָע הַתְּפִלָּה, וְהַשְּׁנִי הַעוֹמֵד תַּחְמוּי וְתַחֲלִי (יז) מִתְחִלַּת בְּרַבָּה, אֵם הוּא בְּאִמְצָעוֹת: ג' (יב) שֵׁאִם שֶׁכַּח שְׁלִיחַ-צְבוּר. וְלְעֵנֵן יַחֲדִי אֵם שַׁכַּח, עֵין לְעִיל בְּסִימָן קַכָּד סְעִיף י': (יג) וְלֹא הַזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבֹא'. וְאֵם שַׁכַּח "מִשִּׁיב הַרוּחַ" וְיִטַּל וְיִמְטֵר" וְכַהֲנִי גְוִנְא¹¹, מִחוֹזְרֵין אוֹתוֹ¹², דְּרַבָּא בְּ"יַעֲלֶה וְיִבֹא", מִפְּנֵי שֶׁזְּכָרוֹן אַחַד עוֹלָה לְכָאן וְלְכָאן [פמ"ג]: (יד) דָּאִם טְעָה וְכוּ'. רוּצָה לומר,

וְשֶׁכַּח וְהַתְּפַלֵּל שֶׁל חֲלִיס¹³ וְלֹא הַזְכִּיר מִעֲנִינְגוֹ שֶׁל שַׁבַּת יוֹם-טוֹב, וְהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אָבֵל אֵם נִזְכָּר קִדְּם שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ חוֹזֵר ל"יִשְׁמַח מִשֵּׁה", אוֹ בְּיוֹם-טוֹב ל"אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ", כֵּן כְּתָב הַפְּרִימִידִים, וּמְדַבְרֵי הַרֵב בְּהַגְיָה לְקַמְּן בְּסִימָן רַסַח סְעִיף הַ קָצַת לֹא מִשְׁמַע כְּנִי¹⁴: (טו) דִּינוֹ כְּמוֹ בְּרֹאש־חֲדָשׁ. הַלְבוּשׁ הִבִּיא דְּעוֹת בְּזוּה וְלֹא הַקְרִיעַ, אָבֵל הַאֲחֲרוֹנִים כְּתַבוּ כְּתַרְבּ: ד' (טז) סוּמְךָ וְכוּ'¹⁵, וְאֵם בְּלַחֲשׁ בְּמַעֲרִיב, חוֹזְרֵין¹⁶, שְׂאֵין לוֹ עַל מַה לְסַמָּה, וּמִיָּהוּ, בְּשַׁכַּח יִסְמַךְ עַל בְּרַבָּה מִעֵין שְׁבַע¹⁷, דְּלֹא גָרַע מִחִידִי שֶׁסּוּמְךָ עֲלָיו כְּכִסְיָן רַסַח [פמ"ג]: (יז) בְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת. וְדְרַבָּא כְּשֶׁנֹּכַח קִדְּם שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ, דְּלִית בְּזוּה טְרַח צְבוּר כְּלִי-רַף, אָבֵל אַחַר שֶׁהַשְּׁלִים תְּפִלָּתוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר, כֵּן כְּתָב הַלְבוּשׁ וְכֵן הַסְּכִימוֹ עִמּוֹ הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים. וְבִטּוֹר פְּלִיג וּמְקַל אֲפֵלוֹ בְּשֵׁלַשׁ רֵאוּנוֹת כָּכָל גְּוִיָּה, וְהַסּוּמְךָ עֲלָיו לֹא הַפְסִיד [ח"א בְּשֵׁם א"י, וְכֵן מִשְׁמַע בְּבִאוּר הַגְּרִי"א שֶׁהִלְכָה כְּטוֹר]:

א (א) וְלֹא יִשְׁחוּ. הִינּוּ הַצְּבוּר. וְלְעֵנֵן שְׁלִיחַ-צְבוּר גּוֹפֵא, בְּנִדְאֵי לֹא עֲרִיף מִשְׁאָר מִתְפַּלֵּל, דְּפִסַּק הַמְּחַבֵּר לְעִיל בְּסִימָן קִיג סְעִיף ה' דְּלֹא יִשְׁחָה הַרְבֵּה, עֵין שֵׁם: (ב) יוֹתֵר מִדִּי. פְּרוּשׁ, שִׁישְׁחָה כְּדִין שְׂאָר שְׁחִיתוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב סִימָן קִיג סְעִיף ה'. וְהַכִּי"ח מְפָרֵשׁ, דְּכ"מוֹדִים" שְׂאוֹמֵר עִם הַשְּׁלִיחַ-צְבוּר לֹא יִשְׁחָה רַק יִנְעֵנַע רֵאשׁוֹ מְעַט,

שְׁעָרֵי הַצְּוִינֵן

(7) תִּי"אָדָם: (טו) פְּרִימִידִים: (טז) תִּי"אָדָם וְשְׁעָרֵי-תְּשׁוּבָה וְכו', דְּלֹא כְּאַלְהֵי רַבָּה וְכַהֲנִי: (יז) פְּרִימִידִים:

הַלְבוּת תַּפְּלָה סִימָן כּוּ

(ג) מְדִי, (ג) זְאוּמָרִים מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בְּשׂוֹר כּוּ, וְחוֹתֵם בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ הַהוֹדָאוֹת (ד) בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם. *וַיֵּשׁ מִי שְׂאוּמֵר יִשְׁצַרְיָךְ לְשַׁחוֹת גַּם בְּסוּף, וְטוֹב לְחַשׁ לְדַבְּרֵינוּ. (ו) וְשׂ אוֹמְרִים שְׂאוּמֵר *הַכֹּל (ה) בְּשַׁחֲהָ (א) אַחַת, וְכֵן הַמְנַהֵג (פסוקי מהרא"י): **ב** (ו) הָאֵם אֵין שֵׁם כְּהָנִים (ז) *אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוּר *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּרַכְנוּ (ז) (ח) בְּבִרְכָה הַמְשַׁלְּשֵׁת *כוּ, *וְאֵנִי (ט) אֲבָרְכֶם, * (י) *וְאֵין הַצַּבּוּר עוֹנֵין אֲחֵרֵינוּ אֲמֵן אֱלֹא (יא) *כֵּן יְהִי (ו) רְצוֹן: הַגָּה וְאֵין אוֹמְרִים *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ' רַק (יב) בְּזִמְן שְׂרָאִי לְבִרְכַת כְּהָנִים וְלִשְׂא כְּפִים. וְנַהְגּוּ לוֹמֵר בְּשַׁחֲרִית (ו) *שִׁים שְׁלוֹם, וְכֵן כָּל זִמְן שְׂאוּמֵר *אֱלֹהֵינוּ כּוּ, (יג) *אֲבָל בְּלֹא הַכִּי מִתְחִילִין *שְׁלוֹם רַב, וַיֵּשׁ מִתְחִילִין *שִׁים שְׁלוֹם בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת, הוֹאִיל וְכַתִּיב בַּהּ *בְּאוֹר כְּנִיף נִתַּת לָנוּ *שְׁחִיא הַתּוֹרָה שְׁקוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת (הַגְהוֹת מִיַּמּוֹנֵי פִטְר' מֵהַלְבוּת תַּפְּלָה):

בַּאֵר הַיֵּטֵב

בַּפֶּתַח. כְּהָנִים עִם, אֵין מֵלַת כְּהָנִים דְּבוּק לְמֵלַת עִם, דְּקוּ"ל דְּכְהָנִים שְׁלוּחֵי מוֹדִים רְבָנָן, שְׁלֹא כְּדַבְּרֵי הַאוֹמְרִים דְּאֵין אוֹמְרִים מוֹדִים רְבָנָן אֱלֹא בְּשַׁעַה שְׁהַשִּׁיחַ חוֹזֵר הַתַּפְּלָה ע"ש. וְעֵינֵי כַּתֵּב עֲלֵינוּ, וְאֵין דְּכַרְוֵי מְכַרְחִים ע"ש: (ג) מְדִי. כִּי שִׁישְׁחוּ כְּדִין שְׂאֵר שַׁחֲוִית כְּמִישׁ ס"י ק"ג. וְהַבִּיחַ מְקַרְשׁ דְּבַמּוֹדִים שְׂאוּמֵר עִם הַשִּׁיחַ לֹא יִשְׁקָה רַק וַיַּעֲנֵב רֵאשׁוּ מַעַט, וְהַעוֹלָם לֹא נִהְגוּ כֵּן, מִ"א וְע"ת: (ג) אַחַת. וְאֵין לְהַקְפִּיד מִשּׁוּם ה' זִקְףָּה כְּפּוֹסֵים אֱלֹא בְּסוּף בְּרַכָּה, עִמָּא, וְהַבִּיחַ כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל שְׁזַקְףָּה מַעַט כְּשְׂאוּמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוֹ וְזֹא זְכָר עַכ"ל. וְהַעוֹלָם נִהְגִּין כְּמִישׁ רַמ"א: (ד) בְּבִרְכָה. בְּבִרְכָה

קָדָם שִׁיגִיעַ שִׁיחַ לְמוֹדִים, כְּשִׁיגִיעַ שִׁיחַ לְמוֹדִים צָרִיף לְשַׁחוֹת עִמּוֹ וְיֵאמֵר מוֹדִים רְבָנָן, שְׁלֹא כְּדַבְּרֵי הַאוֹמְרִים דְּאֵין אוֹמְרִים מוֹדִים רְבָנָן אֱלֹא בְּשַׁעַה שְׁהַשִּׁיחַ חוֹזֵר הַתַּפְּלָה ע"ש. וְעֵינֵי כַּתֵּב עֲלֵינוּ, וְאֵין דְּכַרְוֵי מְכַרְחִים ע"ש: (ג) מְדִי. כִּי שִׁישְׁחוּ כְּדִין שְׂאֵר שַׁחֲוִית כְּמִישׁ ס"י ק"ג. וְהַבִּיחַ מְקַרְשׁ דְּבַמּוֹדִים שְׂאוּמֵר עִם הַשִּׁיחַ לֹא יִשְׁקָה רַק וַיַּעֲנֵב רֵאשׁוּ מַעַט, וְהַעוֹלָם לֹא נִהְגוּ כֵּן, מִ"א וְע"ת: (ג) אַחַת. וְאֵין לְהַקְפִּיד מִשּׁוּם ה' זִקְףָּה כְּפּוֹסֵים אֱלֹא בְּסוּף בְּרַכָּה, עִמָּא, וְהַבִּיחַ כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל שְׁזַקְףָּה מַעַט כְּשְׂאוּמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוֹ וְזֹא זְכָר עַכ"ל. וְהַעוֹלָם נִהְגִּין כְּמִישׁ רַמ"א: (ד) בְּבִרְכָה. בְּבִרְכָה

בַּאֵר הַלְּכָה

גַּם-כֵּן אֵינוּ מַעֲזִי שִׁיתַּפְּלָל כָּל הַבְּרָכוֹת הַאֲמֻצְעִיּוֹת וְלֹא יִכְיֹוּהוּ נְדָאָם הוּא עוֹמֵד עַדִּין בְּחוּף הַבְּרָכָה, בְּנֹדָאֵי לְכָלִי עֲלֵמָא צָרִיף לְחַזֵּר לְבִרְכַת שַׁבַּת יוֹסֵד טוֹב, עֵין לְקַמֵּן סִימָן רסח]. וְאוֹיֵל רַכְנַת רַמ"א כְּמָה שְׂקַתֵּב *וְהַכִּי נְהוּג *לְעֵנֵן אֵם חַל שַׁבַּת יוֹסֵד טוֹב בְּיַחַד וְשַׁחַח הַשְּׁלִיחַ-צַבּוּר לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, דְּמַהְגִּי כְּמָה שְׁזַכִּיר שֶׁל שַׁבַּת בְּמוֹסַף גַּם לְשַׁל שַׁחֲרִית: * וַיֵּשׁ מִי שְׂאוּמֵר שְׁצַרְיָךְ לְשַׁחוֹת וְכוּ'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְרוּחָה סַעִיף-קַטָּן ה' מַה שְּׂפַתְכֵנוּ בְּשֵׁם הַרְש"ל, וְעֵין בְּחֵי"א דְּמִשְׁמַע הַשּׁוּא תוֹפֵס לְעַקֵּר הַדִּין כְּרַש"ל: * הַכֹּל בְּשַׁחֲהָ. וְהַבְּאוּר הַגֵּרָא כַּתֵּב שְׂאֵין צָרִיף לְשַׁחוֹת רַק עַד *שְׂאֵתָה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֲחֵרִיךָ זִקְףָּה, עֵין שֵׁם: * אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוּר וְכוּ'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְרוּחָה סַעִיף-קַטָּן ז' לְעֵנֵן דִּיעֲבֹד דְּאֵין מְחִזְרִין. וְדַבְּלוּ הַכִּי דַעַת אֲנָשֵׁי מַעֲרֵב דְּאִפְלוּ לְכַתְּחִלָּה אֵין לוֹמֵר, עֵין בְּטוֹר, וְגַם בְּחוֹסְפוֹת [בְּרַכּוֹת ל"ד ע"א ד"ה [לֹא] כַּתְּבוּ דְּבִזְמַן הַגְּמָרָא לֹא הָיָה הַמְנַהֵג לוֹמֵר. וְלִכְאוּרָה אֵם נִזְכַּר קָדָם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" יַחֲזוּר וְיֵאמֵר, דְּלֹא גְרִיעָא דְּכַר זַה מ'זְכָּרְנוּ ו"מִי כְּמוֹד, דְּגַם-כֵּן אֵין לוֹ מְקוֹר מִן הַגְּמָרָא, וְאִפְלוּ הַכִּי קוֹמָא לֹן דָּאָם נִזְכַּר קָדָם שְׂפִים "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" יַחֲזוּר. וְעֵין לְעִיל בְּסִימָן קִיד כְּמָה שְּׂפַסַּק הַמְנַהֵג אֲבָרְכֵם סַעִיף-קַטָּן ד' דְּבִרְעֻבָד אֵין לְחַזֵּר אִפְלוּ קָדָם שְׂפִים בְּבִרְכָה, וְצָרִיף עֵינֵי: * אֲבָל בְּלֹא הַכִּי וְכוּ'. עֵין בְּמִשְׁנֵה בְרוּחָה, וְאֵם נִזְכַּר בְּבִקְרָה כְּשֶׁתַּחֲחִיל "שְׁלוֹם רַב" קָדָם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'", אִפְשָׁר דִּיעֲזוּר וְיֵאמֵר "שִׁים שְׁלוֹם", וּמַשְׁעֵם שְּׂפַתְכֵנוּ קָדָם לְעֵנֵן בְּרַכַּת הַשִּׁיחַ; אֲבָל לְהַסְפָּה, אֵם אַרְעֵ לֹן כֵּן בְּעַרְבֵי שְׂאֵמֵר "שִׁים שְׁלוֹם", אִפְלוּ אֵם נִזְכַּר קָדָם שְׂאֵמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה'" נְרָאָה דְּאֵין צָרִיף לְחַזֵּר, דְּכִי מַשּׁוּם שְׁהוֹסִיף בְּכַפְשָׁה מְגַרְע גְּרַע:

(א) וְהַעוֹלָם לֹא נִהְגוּ כֵּן: (ג) זְאוּמָרִים⁽²⁾ וְכוּ'. וְאֵין הַשְּׁלִיחַ-צַבּוּר צָרִיף לְהַמְתִּין עַד יִסְיָסִימוּ הַצַּבּוּר מוֹדִים רְבָנָנָן, (ג) אֱלֹא מִתַּפְּלָל כְּבִרְכָּה: (ד) בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם. וְדַעַת הַגֵּרָא לוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ", וְהַעוֹלָם לֹא נִהְגוּ כֵּן: (ה) בְּשַׁחֲהָ אַחַת. וְהַבִּיחַ כַּתֵּב בְּשֵׁם רַש"ל, שְׁזַקְףָּה מַעַט כְּשְׂאוּמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוֹ⁽⁶⁾ וְזֹא זְכָר עַכ"ל, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְהַעוֹלָם נִהְגִּין כְּמָה שְּׂקַתֵּב רַמ"א⁽⁷⁾ [מ"א]. וְעֵין בְּבַאוּר הַלְּכָה: **ב** (ו) אֵם אֵין שֵׁם וְכוּ'. עֵין לְקַמֵּן סִימָן קכח סַעִיף י' בְּהַגְ"ה שְּׂפַתְכֵנוּ, דְּמַהְגִּינוּ שְׂאִפְלוּ יֵשׁ שֵׁם כְּהָנִים אוֹמֵר הַשִּׁיחַ *אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְכוּ' עַד "עִם קְדוֹשְׁךָ", עֵין שֵׁם: (ז) אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוּר וְכוּ'.⁽⁸⁾ וְכַדִּיעֲבֹד אֵם לֹא אֲמַר, אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁽⁹⁾, וְעֵין בְּבַאוּר הַלְּכָה: (ח) בְּבִרְכָה. (א) בְּפֶתַח. "כְּהָנִים עִם קְדוֹשְׁךָ", אֵין מֵלַת "כְּהָנִים" דְּבוּק לְמֵלַת "עִם קְדוֹשְׁךָ" לוֹמֵר שֶׁהֵם כְּהָנִי עִם קְדוֹשְׁךָ, דְּהָא קוֹמָא לֹן דְּכְהָנִים שְׁלִיחַי דְּרַחֲמֵנָא נִינְהוּ וְלֹא שְׁלִיחַי דִּידָן, אֱלֹא כְּלוֹמֵר שֶׁהַכְּהָנִים נִקְרָאִים "עִם קְדוֹשְׁךָ". כְּשְׂאוּמֵר *וְיִבְרַכְךָ ה'" נְרָאָה לְצַד הַהִיכָל, *וְיִשְׁמְרֵךְ" נְרָאָה לְצַד זְמִין שְׁלוֹ, *יֵאֵר ה'" כְּלַפֵּי הַהִיכָל, *פְּנִינֵי אֱלִיף וְיַחֲנֹךְ" נְרָאָה לְצַד שְׂמַאל שְׁלוֹ, לְיַחֲדוּ בִּנְיָמִין⁽¹⁰⁾. זַהֵר פְּרַשְׁתִּי נְשֹׂא: (ט) אֲבָרְכֶם. וּמַהְגִּינוּ כְּהִיִּים שְׁלֹא לוֹמֵר רַק עַד "שְׁלוֹם"; *מְגַן-אֲבָרְכֶם, וְכֵן כִּי אֵם כְּשֶׁעוֹנָה אַחַר כְּהֵן הַמְּבַרְךָ, מַה שְׂאֵין כֵּן הַשְּׁלִיחַ-צַבּוּר שְׂאֵינוּ אוֹמֵר אֱלֹא דְרַךְ בְּקִשָּׁה, שְׁבִרְכָנוּ הַשֵּׁם יַחֲבַרְךָ בְּבִרְכָה שֶׁהַכְּהָנִים מְבַרְכִים: (יא) כֵּן יְהִי רְצוֹן. רוּצָה לוֹמֵר, (ד) אַחַר סוּף בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית, דְּהַכֵּל עֵנֵן אֲחָד הוּא שְׂמַסְדֵּר הַשְּׁלִיחַ-צַבּוּר בְּתַפְּלָתוֹ מַה שֶׁהַכְּהָנִים אוֹמְרִים; וַיֵּשׁ עוֹנִים "כֵּן יְהִי רְצוֹן" אַחַר כָּל בְּרַכָּה: (יב) בְּזִמְן שְׂרָאִי. רוּצָה לוֹמֵר, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסַף וְלֹא בְּמִנְחָה, וּבְתַעֲנִית-צַבּוּר גַּם בְּמִנְחָה, וְהַשְּׁעֵם, מִשּׁוּם דְּאוֹמְרִים בְּרַכַּת כְּהָנִים⁽¹²⁾. (יג) וְיַחֲחִיד הַתַּעֲנִיָּה אוֹמֵר "שְׁלוֹם רַב"⁽¹³⁾ [לְבוֹשׁ וּא"ר]: (יג) אֲבָל בְּלֹא הַכִּי⁽¹⁴⁾ וְכוּ'. וְאֵם אֲמַר "שִׁים שְׁלוֹם" אוּ בְּשַׁחֲרִית "שְׁלוֹם רַב", יוֹצֵא⁽¹⁵⁾.

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(א) מְגַן-אֲבָרְכֶם: (ב) אֱלֹהֵי נְבֵה וּמְגַן-אֲבָרְכֶם: (ג) מְגַן-אֲבָרְכֶם: (ד) אֲחֵרִים:

הלכות תפלה סימן קכו

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ג]

9) ואם שכח השי"ץ לומר 'ברכת כהנים', כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' יד) שאין לאומרו לאחר חזרת השי"ץ, וכן מבואר במאירי במגילה (שם סוף ד"ה הרבה דברים).

[משנב ס"ק ח]

ליחדו בְּיָמֵינוּ¹⁰.

10) וגם איטר יד, כתב הגר"ח קניבסקי (קונטרס איש איטר הנדפס בסוף מסכת ציצית ותפילין אות כה) שיעשה כן, שמשתר שלענין זה אין לחלק בין איטר לאחר.

[משנב ס"ק יא]

יֵשׁ עֲוֹנִים "כִּן יְהִי רְצוֹן" אַחַר קֵל בְּרַכָּה¹¹.

11) ויש שנהגו להוסיף ולומר 'כן יהי רצון בזכות אברהם', ואחר כך 'כן יהי רצון בזכות יצחק', ואחר כך 'כן יהי רצון בזכות יעקב', כמו שכתב הכף החיים (ס"ק כ), והערוך השלחן (ס"ד) כתב שכן נהגו במקומו.

[משנב ס"ק יב]

וְהַטְעָם, מִשּׁוֹם דְּאוֹמְרִים בְּרַכַּת כֹּהֲנִים¹², וְיִחַיד הַמְתַּעֲנֶה אוֹמֵר "שְׁלוֹם רַב"¹³.

12) ובמנחה גדולה בתענית ציבור, כתבו המקראי קודש (ימים נוראים סי' לה אות ד) והלוח אר"י (דיני צום גדליה) שגם לנהגים שאין אומרים ברכת כהנים אלא במנחה קטנה, מ"מ 'אלוקינו' וכו' יאמרו גם במנחה גדולה.

ובתענית ציבור, אם אין עשרה מתענים, כתבו הפמ"ג (סי' תקסו א"א ס"ק יא) והכף החיים (שם ס"ק נב, בדעת הפמ"ג) שכיון שאין הכהנים נושאים כפיהם, לא יאמר השי"ץ 'אלוקינו' וכו', ומ"מ אם אמרו אין זוה משהו ברכה לבטלה. [ומ"מ 'שים שלום' יאמר השי"ץ, שלא גרע מיחיד המתענה, וכדלהלן בהערה הבאה].

ובתענה באב בתפילת שחרית שאין אומרים בה ברכת כהנים [כמבואר בקצו"שע סי' קכד ס"ג ובכף החיים סי' תקנט ס"ק ל], כתב השי"ץ כנסת הגדולה (סי' יא וכן כתב בלוח אר"י) שגם אין אומרים בה 'אלוקינו' וכו'.

ובמנחה של יום כיפור, כתב הרמ"א לקמן (סי' קכט ס"ב) שאומרים בה 'אלוקינו' וכו', ואף שאין בה נשיאת כפים, כיון שבדיעבד אם עלה לא ירד, נחשבת קצת כראויה לכך.

ובבית האבל, במקומות שלא נוהגים לומר בו 'ברכת כהנים', כתב לעיל (סי' קכא ס"ק ו) שגם לא יאמרו 'אלוקינו' וכו', וראה מה שכתבנו שם.

13) והמתפלל ביחידות בתענית ציבור, ואפילו אשה המתפללת ביחידות בתענית ציבור, הורה הגרי"ש אלישיב (אשי ישראל פכ"ג הע' רב) שצריכים לומר 'שים שלום', וכן מבואר במקור חיים (ס"ב).

[משנב ס"ק יג]

אֲכַל פְּלֶאוֹ הַכֵּי"ל¹⁴ וכו', או בְּשִׁחְרִית "שְׁלוֹם רַב" יוֹצֵא¹⁵.

14) ולפי זה במנחה של שבת יש לומר 'שלום רב', וכן נוהגים במקצת קהילות בחוץ לארץ, אולם בארץ ישראל המנהג כמו שסיים הרמ"א לומר 'שים שלום', בגלל שקוראים בה בתורה.

ובן חוץ לארץ שנהג לומר במנחה של שבת 'שלום רב' ועלה לארץ ישראל, הורה הגר"שז' אויערבך (יום טוב שני כהלכתו פרק אחרון ס"ז והע' טו) שעליו לומר 'שים שלום'.

15) ולומר 'שלום רב' בתפילת שחרית כדי להספיק לקדושה, הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כג, והגר"ח קניבסקי בשמו, אשי ישראל פל"ג הע' כה) שאסור, מאידך, האדר"ת (תפילת דוד בסדר התפילה) כתב שרשאי לעשות כן.

1) ואומרים² וכו', העצבור מוֹדִים רַבָּנָן³, אֶלָּא מִתְפַּלֵּל בְּרַבָּנָא⁴.

2) והטעם שתיקנו שכל הציבור אומרים 'מודים', כתב האבודרהם (סדר שחרית של חול ד"ה וכשיגיע שי"ץ) שהוא משום שבשאר התפילה שהיא בקשה יכול לתבוע צרכיו על ידי שליח, מה שאין כן 'מודים' שהוא הודאה, אין דרך העבד להודות לרבו על ידי שליח. וגם אם נמצא בבית הכנסת ואינו מתפלל עמהם, כתב לעיל (סי' קט ס"ק ה-ו) שצריך לשחות עם הציבור ולאמרו עמהם. אך אם נמצא מחוץ לבית הכנסת, אף אם שומע שהציבור אומר 'מודים', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קכו) שאינו צריך לאמרו עמהם.

3) ואם שומע איזו ברכה באמצע שאומר 'מודים דרבנן', כתב האדר"ת (עובר אורח ס"א) שמתור לו לענות אמן, ובשו"ת שלמת חיים (סי' קלה) כתב שאם עומד באמצע 'מודים דרבנן' והשי"ץ מסיים את ברכת 'הטוב שמך' וכו', יכול לענות אמן, גם אם הוא נוהג לסיים 'מודים דרבנן' בשם ומלכות.

4) ואף שאינו צריך להמתין לציבור, אלא מתפלל כדרכו, כתב לעיל (סי' קכד ס"ק מא) שכיון שעיקר התקנה שהשי"ץ חוזר על תפילתו היתה כדי להוציא את מי שאינו בקי, צריך לומר קצת בקול כך שיהיו על כל פנים עשרה שומעים סביבו. ואף שלכאורה אין תועלת לאומרו בקול, שהרי בלאו הכי הציבור אומרים באותו זמן 'מודים דרבנן', ביאר הגר"שז' אויערבך (משנב"ב ביצחק יקרא סי' קכד ס"ק מא והליכות שלמה תפלה פ"ח דבר הלכה אות מ) שכיון שהוא ענין אחד של הודאה, יכולים הם לשמוע גם את השי"ץ. מאידך, דעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' ריא) שהשי"ץ יאמר 'מודים' בקול עד 'לעולם ועד', וישהה מעט עד שהציבור יגמור לומר 'מודים דרבנן' ואז ימשיך, והמקור חיים (ס"א) והא"ר (סי' א בסופו) כתבו שהשי"ץ יאריך בתיבות 'מודים' אחריו לך' עד שיסיימו הציבור לומר 'מודים דרבנן'.

[משנב ס"ק ד]

וְהַעֲוֹלָם לֹא נִגְהַגוּ בְּנֵן⁵.

5) ולענות אמן בסיום 'מודים דרבנן', כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' קלו) שראוי לענות, שאפילו מי שמברך את חבירו ראוי לענות על ברכתו אמן, אבל לא ברור שיש חיוב מן הדין.

[משנב ס"ק ה]

כְּשֶׁאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוּפוֹ⁶ וכו', וְהַעֲוֹלָם נוֹהֲגִין כְּמוֹ שֶׁפֶתַח רַמְ"א⁷.

6) וסופו שבו יש לכרוע, כתב החיי אדם (כלל ל סי' ש) שהוא באמירת 'ברוך א-ל-הוודאות', וכתב שלדעתו יש לזקוף עצמו כשאומר את תיבת א-ל. והשו"ע הרב (ס"א) כתב שכרוע בעל שאנחנו מודים לך'.

7) ומנהגם של החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות ל) והגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' סה) היה כרעת היש אומרים בשר"ע, לשחות בתחילת 'מודים' וגם בסופו, אך לא בכלול.

[משנב ס"ק ו]

אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר וכו'⁸, אִם לֹא אָמַר אֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ⁹.

8) וכשאין כהנים והשי"ץ אומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו' וכו', כתב האדר"ת (עובר אורח ס"ב) שמבואר במאירי (סוטה מ,א, וכן מבואר במאירי מגילה כד, ב) שצריך הציבור לעמוד בו כמו בברכת כהנים, ובשו"ת ציץ אליעזר (חידושי סי' יח) העיר, שבמשנב"ב לקמן (סי' קכח ס"ק נא) הביא את המאירי הנ"ל רק לענין שנהגו לעמוד בברכת כהנים, אבל לא לענין לעמוד כשאין כהנים והשי"ץ אומר 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', ומשמע שסובר המשנב"ב שבו לא נהגו לעמוד.